

DEN NORSKE KIRKE

Oslo bispedømmeråd

Kulturdepartementet
postmottak@kud.dep.no

Dato: 28.06.2013

Vår ref: 13/243-1 WJEB

Deres ref:

NOU 2013:4 Kulturutredningen 2014 - Høringsuttalelse

Oslo bispedømmeråd (heretter OBDR) takker for muligheten til å avgi høringsuttalelse til Kulturutredningen 2014 og vil gi følgende kommentarer:

Kunsten å være kirke

Utredningen "Kunsten å være kirke" ble avlevert i 2005. Denne utredningen danner grunnlaget for en omfattende satsning på kunst og kultur i Den norske kirke de senere årene. "Kunsten å være kirke" inneholder også substansielle bidrag til forståelsen av kunst og kultur i samtiden. Teksten er enestående gjennom sin grunnleggende refleksjon om møtepunktene mellom kunst og kirke. Enestående fordi kunstnere ble trukket aktivt med i hele arbeidsprosessen. Utredningen ble slik fundert på erfaringer fra kunstfeltets produksjoner og formidlingen av disse.

"Kunsten å være kirke" er mer enn et arbeidsredskap for Den norske kirke. Den er et vesentlig bidrag til en allmenn forståelse av kunst, kultur og samfunn, og inneholder refleksjoner og perspektiver som hører hjemme i kulturdebatten i en flerreligiøs samtid.

Kunst og kultur

Ordet kunst blir ofte brukt nærmest synonymt med ordet kultur. Kunst og kultur sier vi, uten å klargjøre om de to ordene helt eller delvis dekker hverandre. Også i offisielle dokumenter brukes de to ordene med uklart begrepsinnhold. Men det synes uansett opplagt at kunstproduksjoner vil kunne leses inn i forskjellige sider ved ens kultur: estetiske, etiske, sosiale, politiske, eksistensielle og religiøse.

Utredningen avgrensar kulturbegrepet til opplevelser og aktiviteter der de estetiske uttrykksformene har hovedfokuset gjennom ekspressive uttrykk. Den avgrensningen støtter OBDR.

Ordet kultur henger sammen med å kultivere. Et samfunn er gjennomsyret av kultur, god kultur og dårlig kultur. Kunst er rommet der spørsmål stilles, der det kastes frem utfordringer, provokasjoner, sjokk og trøst. Kunst skal skape motsetninger og bevegelse.

Kunsten er både tradisjonsfundert og samtidig utfordrer den etablerte sannheter. Gjennom grensesprengende kunstnerisk praksis endres kulturen og nye frigjørende perspektiver åpner seg. Den nyskapende kunsten gir oss som betraktere opplevelser som virker som vinduer inn mot nye fortolkninger av oss selv og av samfunnet vi er en del av.

Kunst- og kultur og religiøs kontekst

OBDR ser at vårt arbeid og våre aktiviteter på kunst- og kulturfeltet finner sted midt i de kjerneområdene utredningen peker på. Dette gjelder aktiviteter der kristen kulturarv fokuseres og gjennom bruken av kirkene som arena for ny kunstproduksjon. Slik tydeliggjøres det at kirkene er en viktig del av både den kulturelle grunnmuren og samtidens overskridende kunstneriske uttrykk.

OBDR mener at utredningen inneholder perspektiver og analyser for Norge som kulturnasjon som bør få konsekvenser for kulturpolitikken. En bredspektret forståelse av kunst og kultur, demokrati, rettferdighet og mangfold, er et helt sentralt premiss for forståelsen både av kunsten, av samfunnet og av kulturnasjonen Norge. Dette er en offensiv, nytenkende tilnærming, med utgangspunkt i kunstens betydning for den enkelte og for samfunnet. At utredningen tydelig forutsetter at kulturelle uttrykk fra religion spiller en avgjørende rolle bidrar til å gi utredningen tyngde og perspektiv. Ikke minst gjelder dette måten kirke og kristendom er plassert midt i den kulturelle grunnmuren på. Men dette perspektivet kommer dessverre ikke til syne i hele utredningen. Perspektiv hentet fra religiøs kontekst er kun reflektert inn i de deler av utredningen hvor den kulturelle grunnmuren er tema. Dette mener OBDR er særdeles beklagelig. Det er etter vår mening avgjørende at dette rettes opp i den forestående kulturmeldingen dersom denne skal bli et godt redskap i vår flerreligiøse samtid.

Den kulturelle grunnmuren

Kirkemusikken, den visuelle kunsten i bispedømmets 70 kirker og kirkebyggene som arkitektur er tre eksempler på hvor omfangsrik rolle kirkene spiller på kunst- og kulturfeltet.

OBDR vil også peke på betydningen av hvordan utvalget ser på kirkens rolle som kulturbærer etter 1814. Den norske kirke beskrives som en kulturinstitusjon i kraft av sin rolle som forvalter av landets religiøse kunnskapstradisjoner og rituelle liv, som møteplass i samfunnet og pådriver for folkeopplysningsarbeid. Kirken beskrives som en institusjon som har vært med å bygge den kulturelle grunnmuren i Norge og mobilisert folk til aktiv samfunnsdeltakelse.

OBDR vil understreke betydningen av en offensiv satsning på «den kulturelle grunnmuren» i samfunnet, og løfte frem det faktum at å styrke den kulturelle breddesatsningen, skaper møteplasser for kulturell deltagelse på mange plan. Når den konkrete kulturpolitikken for fremtiden skal meisles ut, må det i betydelig grad satses på nettopp denne grunnmuren. OBDR støtter utredningen i at kulturfeltet tilføres tilskuddsordninger som er rettet mot frivilligheten og som bidrar til økt fritidsdeltakelse i kulturlivet. En frivillighet som har et svært omfattende nedslagsfelt i kirkene.

OBDR mener videre at det er viktig å unngå polarisering mellom kunstproduksjon på den ene side og «den kulturelle grunnmuren» på den annen side. Etter vår vurdering er det et sterkt avhengighetsforhold mellom de to. Den satsing på «den kulturelle grunnmuren» som utredningen legger opp til, og som vi støtter, må imidlertid ikke skje på bekostning av at det må legges til rette for kunstproduksjon- og formidling med de aller høyeste kvalitetsambisjoner. I mange sammenhenger går da også de ypperste profesjonelle kreftene sammen med "skolerte amatører" i kunstproduksjoner med profesjonelle rammeverk. Der skjer i stor utstrekning i kirkene særlig gjennom deltagelse fra kor med forankring i kirkene.

Kulturarv og mangfold

OBDR støtter forståelsen av kulturpolitikken betydning for mangfoldsamfunnet. Ikke minst har tiden etter 22. juli vist behovet for å møtes på nye arenaer. Kirkene fikk en særlig viktig

rolle i denne sammenheng og da i særdeleshet Oslo Domkirke som opplevde tilstrømning av 900.000 mennesker i ukene etter 22.7.

OBDR har gjennom etableringen av "KULT - Senter for kunst, kultur og kirke" gjort verdifulle erfaringer i møtepunktene mellom religionsdialog og kunst- og kultur.

Gjennom prosjekter som eksempelvis "Tehusene", i samarbeid med Dansens Hus, "Lyden av der hellige" og "Oslo Sacred Music Festival" har KULT bidratt til å utforske hvordan kunst kan være møtesteder for dialog med kunstopplevelsen i fokus. Kunsten utgjør en vei for å skape både forståelse og konstruktiv dialog på tvers av kulturelle og religiøse forskjeller.

OBDR vil understreke betydningen av utvalgets kobling mellom kulturarv og mangfold. Kunst og kultur er en viktig del av det kulturelle mangfoldet. I en tid med store endringer i befolkningen, med hensyn til livssynsmessig og kulturell endring, og der mangfold og variasjon stadig øker, må det stadig reflekteres og tenkes nytt om kulturarvens betydning og funksjon. OBDR har særlig merket seg utvalgets formulering om at det ikke er noen «motsetning mellom kulturelt mangfold og kulturnasjon.» OBDR vil også fremheve følgende sitat på hhv s: 46 og 61: *"Det er et ansvar som dreier seg om å ta vare på kulturarven, ikke som en enhetlig og konstant størrelse, men som noe som alltid er i vekst i takt med at samfunnet og menneskene som tilhører nasjonen, forandrer seg. Kulturpolitikken oppgave blir dermed å ta vare på denne til enhver tid voksende variasjonsbredden i kulturlivet."* (s 46).

"Kulturarvaktivitet handler, i tråd med denne beskrivelsen, om det kollektive og kontinuitet. Det er et rom for å uttrykke og å reflektere over historien og tilhørighet til ulike typer fellesskap, i spennet fra det lokale til det globale. Kunstnerisk virksomhet handler til forskjell om det autonome individet. Det er et rom for individuelle ytringer, for overskridelse av det bestående og for streben etter det enestående." (s 61)

Disse sitatene beskriver på en god måte spennet i den virksomhet som drives i de 70 kirkene i Oslo Bispedømme og i stiftelsen KULT. OBDR vil også vise til det omfattende programmet som hver vår finner sted i regi av Oslo internasjonale kirkemusikkfestival.

OBDR vil peke på at kunst- og kulturforståelse og folkekirketenkning er et særlig kjennetegn ved Den norske kirke. Den omfattende kunstpraksisen i kirkene, uavhengig av hvem som står som arrangør, er en avgjørende ressurs å trekke veksler på i et flerkulturelt samfunn. Her synliggjøres at religiøse rom kan være en integrert del av kunst- og kulturfeltet, og være en drivende kraft for nytenkende og frigjørende praksis.

Kirkene som kulturarena

Kirken er en vesentlig aktør på kunst- og kulturfeltet, og kirken er derfor også en viktig oppdragsgiver for mange kunstnere. På landsplan er kirkene den største kulturaktøren etter de lokale samfunnshusene.

Arbeidet omfatter visuell kunst, musikk, scenekunst, litteratur, arkitektur og gudstjenester. Gudstjenester, eller messer, når disse fremstår som kunstproduksjoner.

OBDR stiller seg bak utvalgets forståelse av sammenhengen mellom den brede folkekirken, formidling av kulturarven og kirken som kulturarena. OBDR vil peke på at denne forståelsen er særlig viktig etter grunnlovsendringene og de nye rammene for både staten og Den norske kirke. Det kristne fortolkingsuniverset har satt dype spor i visuell kunst, arkitektur, scenekunst, litteratur, film og musikk, og slik bidratt til å prege den vestlige kulturarven i bred forstand. Dette videreføres i samtidskunsten innenfor alle kunstuttrykk.

Utvalget understreker at «Den norske kirke» som folkekirke har en særlig viktig rolle som formidler av kulturarven, slik den er innvevd i kirkebygg og menneskers livsriter.

"Den norske kirke har en landsdekkende kulturell infrastruktur med tilstedeværelse i alle landets kommuner." (s. 312) OBDR støtter utvalget i denne refleksjonen. Kirkene i Oslo bispedømme utgjør viktige arenaer for både profesjonell virksomhet og amatørkultur og samvirket mellom disse. Kirkene fremstår som en viktig kunst- og kulturproduserende arena. Et fremtredende eksempel på det er Kulturkirken Jakob. Kulturkirken Jakob er en av Oslos mest profilerte arenaer for kunstproduksjon som samtidig er en vigslet kirke med gudstjenester hver søndag kveld.

Forkynnelse og kunstproduksjon

I og med at utredningen plasserer kirkelig relatert kulturarv som en naturlig del av den kulturelle grunnmuren, er det også viktig å forstå kirkens kultursatsning innen rammene av en allmenn forståelse av kunst og kultur i samfunnet. Når kirken slik anerkjennes som en helt sentral arena for kunst og kultur, så forplikter det samfunnet, herunder bevilgende myndigheter på kunst- og kulturfeltet, til å være seg dette bevisst i sin virksomhet.

Dessverre er det for mange eksempler på at denne bevisstheten mangler. Det er mange aktører som erfarer at dørene holdes lukket for produksjoner som ønsker å ta i bruk kirkene som arena for kunstproduksjon. Lukket i betydning av at søknader ikke innvilges til svært gode prosjekter nettopp fordi disse produksjonene finner sted i kirkerom. Dette ser man i forhold til offentlige støtteordninger på kommunalt, fylkeskommunalt og statlig nivå, herunder i Den kulturelle skolesekken.

Ofte begrunnes et nei til bruk av kirkerommet, eller deltagelse på produksjoner i en kirkelig kontekst, med uro for mulig forkynnelse eller redsel for å ikke være «nøytral» i et lissynsperspektiv.

OBDR mener at tiden nå er kommet – ikke minst i kjølvannet av Kulturutredningen 2014 – til å ta debatten om dette. Svært mye av kunstproduksjonen som finner sted er nettopp forkynnende i den betydning at Bibelens fortellinger ligger til grunn, eller som inspirasjonskilder, for kunstproduksjonene.

Eksempelene er utallige, men her er kun ett valgt eksempel fra hvert kunstuttrykk. Bachs verk fra musikken, Pasolinis "Matteusevangeliet" fra filmen, Munchs "Golgata" fra den visuelle kunsten, "Raskolinikov" av Dostojevskij i litteraturen og oppsetningen "Bibelen" på Det norske teatret som scenekunst.

Det som er et relevant spørsmål er om det forkynnende materialet "bearbeides og formidles som en kunstproduksjon" eller ikke. Det gir ikke mening å avgrense spørsmålet til om materialet er forkynnende i seg selv eller ikke.

Verktøy

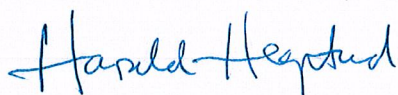
Det ble gjennomført et stort løft for både kulturen og kirken med etableringen av regionale kulturrådgivere, i kjølvannet av "Kunsten å være kirke". OBDR mener at denne reformen allerede har gitt betydelige resultater. Utredningen stiller likevel et berettiget spørsmål ved om disse har tilstrekkelige verktøy til rådighet – noe som derfor bør drøftes grundig i det videre arbeidet med kirken som kulturarena. Det er viktig at bispedømmenes kulturrådgivere har et nært samarbeid og faglig utveksling med de kulturfaglige miljøene både i Den kulturelle skolesekken og i kulturavdelingene i fylkeskommunene og kommunene. Det er også mulig å tenke seg et tettere samarbeid mellom kulturrådgiverne og de betydelige musikalske og

kunstneriske miljøene som er lokalisert til bispedømmenes domkirker. En systematisk evaluering av arbeidet som er gjort til nå, vil kunne bidra til at kulturrådgiverne får enda bedre verktøy for videre arbeid. Men dette fordrer at også de offentlige bevilgende instanser tar innover seg den helt sentrale rolle kirkene spiller som kulturarena, for eksempel gjennom øremerkede tilskudd til kulturrådgiverstillingene fra kultursektoren. Når veien videre for kirken som kulturarena skal meisles ut, må nettopp dette spørsmålet tas på alvor hos alle offentlige instanser som eksempelvis Norsk kulturråd på statlig nivå og Den kulturelle skolesekken på kommunalt og fylkeskommunalt nivå.

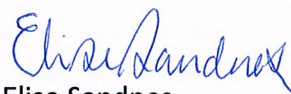
Med hensyn til Den kulturelle skolesekken kan dette best realiseres gjennom at beslutningstakerne i Den kulturelle skolesekken tenker like positivt om kunstproduksjoner i kirkene som om produksjoner på øvrige kulturarenaer.

OBDR er en av initiativtakerne og aktørene i "KULT - Senter for kunst, kultur og kirke" i Oslo bispedømme. KULT har vist seg å være et særdeles godt verktøy for bispedømmets kulturrådgiver. Et tett samarbeid med kulturrådgiveren og KULT, lokalisert i Kulturkirken Jakob, har gitt synlige resultater. Et eksempel er kommunikasjonsplattformen "Påske og pasjon" som årlig samler 75 ulike kunstproduksjoner i pasjons- og påsketidens 64 dager fra Oslos viktigste kunstinstitusjoner og kirker; se nettsiden www.paskeogpasjon.no som presenterer disse produksjonene på 75 artikkelsider. Dette er et eksempel på en type formidling som kulturutredningen etterspør. En formidling som tenker nytt om det store tilfanget som finnes på tvers av kunstuttrykkene, på tvers av tradisjons- og samtidsbaserte uttrykksformer og på tvers av ulike religiøse- og livsynstilhørighet.

Med vennlig hilsen

Harald Hegstad
Leder av Oslo bispedømmeråd

Elise Sandnes
Stiftsdirektør